

בענין זמירות שבת "ליל שבת" [מקוצר]

אמירה בישיבה או עמידה [זמירות שלפני הקידוש]

יש הנוהגים: לומר כל הזמירות במעומד (ספר ברית כהונה מערכ אות ק אות י שך נהגו בתניסיה, וכן מנהג קרלין), **יש הנוהגים:** לומר הכל בישיבה (שלחן המהור רסב ג), **יש הנוהגים:** לעמוד רק בפזמון "שלום עליכם", והטעם: מפני כבוד המלאכים עומדים.

אמירת שם השם בזמירות

יש הנוהגים: לומר עם השם (חוות דעת יור"ד קונטרס בית הספק כ, הגרש"א ה"ש מועדים ר"ח פרק א הערה 64), והטעם: משום שזמירות של שבת נתקנו על ידי גדולי עולם לאומרם בדרך שבת והודאה, **יש אומרים:** שאם מכוון יזכיר את השם ואם אינו מכוון יזכיר בלי השם (הגר"א נבנצאל ירושלים במועדיה שבת חלק עניני סעודת שבת לב). ומובא במשנ"ב (רמ"א ס"ק יט) דדרך שבת והודאה מותר להזכיר שם השם (בשו"ת אבני ישפה חלק ג סימן כג) הביא שם ששאל את מרן הגר"ח"ק שליט"א ואמר שאפשר להגיד עם שם השם, וכן בשם הגה"צ רבי שריה דבילצקי זצ"ל.

יש הנוהגים: שלא לומר את השם – בריסק, וכן נהג בעל הקהילות יעקב (מובא באבני ישפה שם, ובדרך שיחה עמוד תרעה הביא בשם הגר"ח"ק שאביו לא אמר עם שם השם).

להפסיק בדיבור בשעת הזמירות: כששר זמירות עם שם השם, יכול להפסיק בדיבור אם נשלם הענין כגון בזמר "כל מקדש שביעי" לא יפסיק אחר התיבות "אוהבי ה' המחכים בבנין אריאל" אלא אחר התיבות "ביום השבת... נחניאל" (הגר"א נבנצאל ירושלים במועדיה שבת חלק עניני סעודת שבת ס' לב).

יש אומרים: שמן הראוי ליהרר בזה כיון שיכולים לבוא לידי שם ה' לבטלה ומובא במשנ"ב (רמ"א ס"ק יט) אם תשמע חברך מזכיר השם אל תכנס דבריו לומר לו עשה לי כך וכך שהרי על ידי זה ישתוק לשמוע דבריו ואתה גורם לו שיוציא שם שמים לבטלה (אבני ישפה ח"ג או"ח סימן כג ענף ה).

"שלום עליכם"

מחבר הזמר: יש אומרים שר' יוסי ב"ר יהודה חיברו (סידור רשב"ן ח"א קח).

זמר "שלום עליכם" מיוסד על מאמר חז"ל (שבת קט, ב) שני מלאכי השרת מלווין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת, מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך רע אומר אמן בעל כרחו, ואם לאו מלאך הרע אומר "יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך טוב עונה אמן בעל כוח" (ספר מנהג טוב אות לו).

טעם אחר: על פי הגמרא בגיטין (נב) שבבית אחד בבל היה מעשה שמן שהיה מריבה בבית הוא עד שבא ר"מ ושהה אצלם שלש שבתות זה

"בשבתות ובמועדים ראוי להרבות בשירה... וכל אחד ישורר על שולחנו שירים נאים מעניינא דיומא, דבר בעיתו מה טוב, וזה עבודת ה' חשובה מאוד, שכל מלאכי מרום וכל צבא השמים משתמשים בזה, וזוהי עבודתם, וכלם פותחים את פיהם בשירה ובזמרה" (פלא יועץ ערך שיר).

זמירות שבת - מנהג נפוץ הוא בכל בית ישראל לשמח את השבת בזמירות ותשבחות בתוך הסעודה.

מהם הזמירות

כל דברי הזמירות לקוחים מפסוקי תנ"ך והלכות ואגדות הש"ס וזוהר מדרשים מענין השבת והאומרם מביא טובה לעולם, וה' דבק בו ומקשיב לקולו ומתרצה ומקיים העולם שלא יחרב ושבת הוא עת זמיר לה' מענין היום בעת אכילה ושתיה כמו שכתוב "מוזמור שיר ליום השבת" (יעב"ץ בסידור זמירות ליל שבת א).

יש אומרים: שקבלה בידנו שהזמירות שנתפשטו בישראל נאמרו ברוח הקודש (ישמח משה פרשת ברכה).

הטעם שנתקנו זמירות שבת

משום שכשקלל איוב את יומו אמר (איוב ג) "אל תבוא רננה" מכלל שביום שהוא מבורך יבוא בו רינה ושבת הוא יום מבורך (ספר חסידים תתשמו).

טעם אחר: לפי שיש חיוב ללמוד תורה על השולחן ובמיוחד בשבת והזמירות נתקנו להמון העם שלא יכלו לעסוק בתורה על השולחן כדי לקיים "זה השולחן אשר לפני ה'" (ספר מטעמים שבת צח, אוצר הידיעות השלם שבת טו).

מקור למנהג לשיר זמירות שבת (מגילה יב, ב) עה"פ "ביום השביעי כמוכב לב המלך ביין", הקשו חז"ל: אמו עד יום השביעי לא טב לביה ביין, ומשני יום השביעי שבת היה שישראל אוכלין ושותין ומתחילים דברי תורה ובדברי תשבחות.

השל"ה (אזהרות שבת אות לו) כתב "נהגו לשורר ולזמר בסעודת שבת בשבחים ובזמירות המשובחים ומתוקנים לכך, ובודאי שזה כבוד שבת קדוש וכבוד הסעודה הקדושה" (עיין ספר חסידים רעא).

הרוקח (הלכות שבת נד) כתב "כי לאחר שאכלו התבשילין שהטמינו יש מזמרים זמירות ושבח להקב"ה, וכן הביאו המשנ"ב (רפ"ס ס"ק ה).

ספר חסידים (רעא) "מצווה שישב וירנן בשירות ותשבחות, שנאמר (תהלים צב, א) "מוזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' ולומר לשמך עליון".

לע"נ האשה עדנה בת רבקה מינדל ויינברגר

ניתן לקבל את העלון המורחב במיל: lev17382@gmail.com

אחר זה ועשה כל פעם שלום ביניהם אח"כ שמע ר"מ שאומר אותו שמן ווי דאפקיה ר"מ מהאי ביתא" ולפי שראו אחרונים שמעשה שמן אלו מצליחים בעוה"ר בהרבה בתים לכן תקנו לקרוא למלאכי השרת שיעשו שלום בפמליא של מטה (פרדס התפילה זמירות של שבת בשם לקוטי צבי).

יש הנוהגים: לכפול כל בית ג' פעמים (סידור הרמ"ק), **והטעם:** כדי לחזק הענין כמו שכתב אבודרהם דלכך מזכירים במוצ"ש אליהו הנביא ג"פ וכן בקידוש לבנה אומרים ג"פ שלום עליכם (ליקוטי מהרי"ח ח"ב סדר התנהגות ליל שבת).
טעם אחר: לפי שהמלאכים באים לראות אם הכין ג' דברים נר דולק, שלחן ערוך, ומטה מוצעת, ועל כן אומרים להם ראו שלא חסרתי דבר כלום מג' דברים הללו ואז מברכים אותו (ספר אוצר התורה עמוד 239 אות תשיח).

"ברכוני לשלום מלאכי השרת"
יש המתנגדים לאמירת שורה זו בפיוט "שלום עליכם".
הטעם: על פי המדרש (תהילים מזמור ד) "לא יהי קורא לא למיכאל ולא לגבריאל אלא קורא אותי ואני עונה", וכאן פונים אל המלאכים (רבי יעקב עמדין בסידורו הנהגת ליל שבת י, הגר"ח מואלויץ כתר ראש העיד על הגר"א שלא היה אומר חרוז זה).

בישוב המנהג באמירה זו אין זה בקשה אלא שאנו אומרים שהם מצווים ממלך מלאכי המלכים לברך אותנו וכן יעשו ודברי הגר"א היה על פזמון מלאכי רחמים (סידור אישי ישראל ליל שבת שלום עליכם, סידור הגר"א שער נפתלי בהערות המו"ל).
"צאתכם לשלום"
הטעם שאנו שולחים את המלאכים בסוף "שלום עליכם" הרי טוב שישארו עמנו וישמחו בסעודה ויוסיפו לברכינו (סידור יעב"ץ הנהגת ליל שבת י) **ומטעם זה יש שמדלגים על קטע זה** (שערי תשובה רסב ב הביא מהמח"כ שכתב בשם תוספת שבת שגדול אחד מחק חרוז זה והסכים עימו).

יש הנוהגים לומר: "בצאתכם לשלום" הכוונה שנמשך למה שאמרו למעלה ורצנו לומר ברכוני בצאתכם שיברכו בשעה שיוצאים ולא הכוונה ש**יצאו עכשיו** (חיד"א מחב"ר רסב ב ברכי יוסף).
יש הנוהגים לומר: "צאתכם ובואכם לשלום" היינו שחזור ומזמינם בדרך **כבוד** (ליקוטי מהרי"ח סדר התנהגות ליל שבת שכך נהג אדמו"ר מו"ה יחזקאל שרגא ז"ל משינאווא).

בישוב השאלה: שהכוונה בעת ש**יצאו** יהיה צאתם לשלום ולא הכוונה עכשיו ש**יצאו** ולפי שאין אנו יודעים זמן צאתם הוא אומר עכשיו (שערי תשובה רסב ב, מחצית השקל רסב).
ביאור אחר: חרוז זה מבוסס על מאמר חז"ל (מדרש תנחומא בלק יד) ששומרי היום מוסרים את האדם לשומרי הלילה לאחר שקרא ק"ש ובבוקר שומרי הלילה מוסרים אותו לשומרי היום כדי שלא יהיה לא שמירה וא"כ "שלום עליכם" ובואכם לשלום" מתייחסים למשמר הבא, ואילו החרוז "ברכוני לשלום" ו"צאתכם לשלום" מתייחס למשמר היוצא ולפי זה היינו יכולים לומר גם ביום חול מכיון שבימי החול הכל מרודים לכן תקנו לומר בשבת (ספר שער בת רבים משמו של הש"ך).

ביאור אחר: "בואכם לשלום" אומרים למלאכי השבת "וצאתכם לשלום" למלאכי חול וכעין חילוף משמרות ומה שמקדימים בואכם לצאתכם כיון

שכך הוא הסדר תחילה יורדים מלאכי השבת ואחר כך עולים מלאכיים של חול (שפת אמת פרשת ויצא תרסא).

ביאור אחר: על פי הגמרא (ב"מ פו, ב) "אמר רב תנחום בר חנילאי לעולם אל ישנה אדם מן המנהג וכו', מלאכי השרת ירדו למטה ואכלו לחם. ונראה שאם יהיו איתנו יצטרכו לשנות מנהגם ולאכול כמו שעשו אצל אברהם אבינו ע"ה, על כן אנו אומרים להם "צאתכם לשלום" (כתב בספר נר למאה להגר"י ולצר שליט"א).

ביאור אחר: באמת פוטרים אותם לשלום מדאגה שמא יראו אצלנו דבר שלא כהוגן ויפרשו מתוך כעס ח"ו לכן משלחים אותם מבעוד מועד מתוך פיוס (יעב"ץ בסידורו).

ביאור אחר: בשעה שהקב"ה מתיחד עם עם ישראל אין מקום למלאכים להיות, לכן כליל שבת כשהמלאכים באים ללות את עם ישראל לביתם ומלאך הטוב אומר יהי כן לשבת הבאה הוא מסיים את שליחותו ואז הזמן שהקב"ה מתיחד עם ישראל, אומרים למלאכים צאתכם לשלום מעכשיו יש יחוד של הקב"ה וכלל ישראל לבד וגם המלאכים לא יכולים להיות שם (כפי הגאון ר' משה הרשקר זצ"ל).

מנהגו של החת"ס: החת"ס לא היה שר פיוט זה (בשם מהר"ם שיק מובא שהחת"ס היה אומר שלום עליכם בלחש מרוב ענווה ולא היה אומר חרוז "צאתכם לשלום" (עיין פרשת ויקרא עמוד קכג)). **והטעם:** ואמר שאין אנו במדרגה שהמלאכים מלווים אותנו (מנהגי חת"ס סימן ה אות ו, וכן מובא באורחות רבינו ח"א דף קז שחזו"א לא היה אומר כלל).

"אשת חיל" (משלי לא י - לא)
יש אומרים: שמזמור זה הוא כנגד השכינה, ויש בה כ"ב פסוקים כנגד כ"ב צינורות של מעלה שבעת הם פתוחים, ומריקים שפע ברכה מהברכה עליונה מראש כל הכתרים (של"ה שער השמים).

טעם אמירתו: לפי שיש הדורשים "אשת חיל" הכוונה לשבת המכונה בשם "כלה" ואיתה במדרש (ב"ר יא ח) שהיא בת זוגו של כנסת ישראל לכן מיד בכניסתה משבחינ אותה הפניה בזמר הזה (ספר מטיב נג).

טעם אחר: אף שפרק זה הוא על התורה, ישנו גם כוונה פשוטה לשבח את האשת חיל לפי שקיום הבית והעמדתו בזכות אשת חיל (ספר ירושלים במועדיה שבת בשם היעב"ץ, מאיר).
"רבון כל העולמים אדון כל הנשמות"
(מקור הראשון לתפילה מופיע בלקט יושר ח"א עמ' ג)
יש הנוהגים: שלא לאומרו בשבת, **והטעם:** משום איסור תחינה בשבת. (מחזיק ברכה רסג).

הטעם לנוהגים לאומר ולא חוששים שאין אומרים תחינות בשבת

לפי שתחינה זו, בהכנסת שבת קודש, מלאה ברגשי קודש וגעגועים, ונתעורר בה כל נפש אדם הישראל ברגשי קודש, אין למנוע מלאומרה (משנה שכי - מועדים שבת תפילת |רבון כל העולמים| כליל שב"ק בשם מפי מו"ח הגה"צ רבי יעקב גיט מבוסערמין ז"ל, ששמע מפי הגה"ק רבינו שלמה ממונקאטש).

טעם אחר: שכל איסור תחינה בשבת הוא על דבר שהוא צורך היום כגון חולה אבל כמבקש על דבר שהוא להבא מותר (שדי חמד סימן ד).

טעם אחר: שכל האיסור שאלת צרכיו אלא כשמבקש על חולי או פרנסה שיש צער לפניו אבל חרסת עוונות מוב לומר בכל יום (ליקוטי מהרי"ח בשם המג"א רפח, יסודי ישרון).

טעם אחר: שכל איסור אמירת תחינות ובקשות רק ביחיד אבל מה שנתיסד לכל העולם בשווה ואינו אלא כמופם תפילה שתקרו חכמים אין בזה משום איסור שאלת צרכיו (ליקוטי מהרי"ח סדר התנהגות ליל שבת).

ויש קהילות שאומרים בקשה זו קודם מנחה (מקור המנהג מהרה"ק רבי יוסף מראשקוב זמירות לשבת אפטא קאפיטשניץ, מהרי"ח סדר התנהגות ליל שבת בשם היעב"ץ הנהגת ליל שבת לפני פיומן זה) **מהטעם שאין לומר בקשות בשבת** (מרח"ח"ס לא היה אומר תפילה זו).

ויש הנוהגים: לאומרו עד "מלך תמים דרכו" דאינם אלא דברי שבת בלבד (שערי תשובה רסב, שו"ת שאילת יעב"ץ סימן ככה שכב).

אתקינא סעודתא

מחבר הזמר: האר"י הקדוש, והוא על הפסוק (ישעיה נח יג) **"וקראת לשבת עונג"** מאי וקראת שצריך להזמיןם כמו שמזמינים אורח לבית (זוהר בשלח מז).

ביאור אחר: נתקן על פי הנאמר בזוהר שרבי שמעון ורבי אבא נהגו להזמין את השכינה הק' כביכול לסעודת שבת (התפילה נמצאת בשער הכוונות).

"אזמר בשבחין"

מחבר הזמר: פיוט זה חיברו האר"י ז"ל ושמו חתום בתחילת כל קטע **"אני יצחק לוריא בן שלמה"** נהשין כפול, והטעם: לפי שהחרוז "שביתין ושיביקין" נכתב ראשונה ואחר כך כתב **"שכינתא תתעטר"** ומחק את החרוז **"שביתין ושיביקין"** (ספר נעים זמירות ישראל לתלמיד האר"י מהר"י סרג) [אזמר, נזמין, ימינא, יחבק, צוחין, חדו, קריבו, למעבד, ועטורין, רשימין, יהא, אסר, בחמרא, נעבד, שכינתא, שביתין] (פסוקים אלו יש הנוהגים לומר אותם קודם בציעת הפת) **למבצע, משה, הלא**.

טעם אמירתו: כדי לצאת בו ידי חובה בכוונות הראויות לכיון בסדר הקידוש והסעודה של שבת לפי שאין אנו יודעים לכוון כוניהם ובפיוט הזה המדבר בסודות ההם נחשבת קריאתנו כאילו כווננו בכוונות הסודות האלו (שו"ת תורה לשמה סימן פ).

זמן אמירתו

יש הנוהגים: לאומרו אחר הסעודה קודם ברכת המזון וכן **מובא בשער הכוונות** שהיה האר"י אומר זאת אחרי הסעודה (וכ"כ באור צדיקים סימן כט אות יט, עיין בסידור ישועת יעקב ראיתיו החיד"א מחזיק ברכה קסו).

ויש הנוהגים: לאומרו קודם הסעודה (כא"ח שנה שנה פרשת בראשית אות כט, ליקוטי מהרי"ח סדר התנהגות ליל שבת וכן מנהג העולם), **והטעם**: למעמו של בעל תורת לשמה שסיבת אמירתו כדי שעל ידי קריאתנו יחשב לו כאילו כונו כל הסודות לכן יש ענין לאומר לפני הסעודה לפני שהתחלנו הקידוש והברכות (שו"ת תורה לשמה פ) **טעם אחר**: עיין כה"ח (רעא) ובסידורו של שבת (שורש שבת בו השיר).

יש הנוהגים: שלא לאומרו, והטעם: מכיון שפיוט זה נעלה בקודש וכל דבריו מיוסדים על אדני קודש (מהר"ם שיק בטכתבו הובא בקובץ צפונות קובץ א עמוד לה).

"כל מקדש שביעי"

מחבר הזמר: רבינו משה בן קלונימוס הזקן מחכמי אישכנז הקדמונים (שו"ת מהרש"ל כט) מפני ענותנותו של המחבר לא חתם את שמו בראשי תיבות הראשונות אלא בראשי תיבות השניות של ג' חלקי החרוז (כל מקדש, כל שומר, שכרו הרבה ר"ת משה).

שיר זה מיוסד על פי האלף בית והוא ממשיך עד האות צ' כמבואר בזמירות.

הטעם שהמחבר לא שמר רצף עד אות ת' במחזור ויטרי (סימן קנט) **נמצא** השלמה לשיר את האותיות החסרות קרש"ת

[קדשם במצותיך וטהרם כעצם השמים לטהר, רוחך תנחמו בבהמה תרד בבקעה מן ההר, שבתיהם תשכנם בנחלת הסהר כנחלים נמיו וכנגות עלי נהר].

הטעם שלא השלים על סדר א' ב'

יש אומרים: שמגדול תשוקתו יצאה נפשו באמצע ולא הספיק לגומרו (מובא בספר אור הגנוז שבסוף ספר עבודת הלויים משמיה דהרה"ק מבאטשאטש זי"ע)

"המאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבוא"

הטעם שהקדים את המאחרים לבאים והרי הסדר הוא הפוך בתחילה ממהרים לבוא אל השבת ואח כך מאחרים לצאת לפי שכאשר ישראל נצטוו בראשונה על השבת במרה לא הרגישו טעם השבת ולכן לא מהרו ליכנס אליה, אבל כשנכנסו כבר לשבת לא רצו לעזובה לכן בתחילה היו מאחרים לצאת ורק בשבת הבאה היו ממהרים לבוא (בית אהרן ליקוטים עמוד קמד).

טעם אחר: לפי שענין להקדים את השבת בפשטות כדי שלא למעות בזמן כניסת שבת, ובמדבר שהיה עמוד ענן לא היה חשש לכך כי כאשר נסתלק עמוד הענן ובא עמוד האש ידעו שנעשה לילה, אבל בשבת שנסתלק משה הסתלקו ענני הכבוד (תענית ט, ט) ובאותו שבת לא ידעו אימתי לילה והצרכו לאחר את השבת ובשבת הבאה גם מיהרו לבוא ולכן הקדים "המאחרים לצאת מן השבת" (מדרש פנחס –גבעת פנחס יג).

טעם אחר: לפי שעומד עכשיו בתוך השבת לכן מזכיר את הסדר שמשבת זו יאחר לצאת ולשבת הבאה ימהר לבוא (זכור ושמור זמירות שבת ע' גג). **טעם אחר**: כך הוא הדרך של הפייטנים להפוך הסדר כדי להשוות החרוז עם החרוז הקודם "דורי השם זרע אברהם אוהבו" [אוהבו לבוא] (ברוך שאמר עמוד רפג, ליקוטי מהרי"ח סדר סעודת ליל שבת עיין שם ראיות לדבר).

"מה ידידות"

מחבר הזמר: שם המחבר מנחם שמו נרמזו בראשי תיבות של הבתים השני השלישי הרביעי והשישי (על פי סידור יעב"ץ זמירות ליל שבת הקדמה לפיוט הנ"ל).

"מנחם" יש אומרים: שמנחם הוא אחיו של רבי יקותיאל המובא ברקנאטי (סימן תקסז) שהיה אביו של רבי אליהו הזקן, **ויש אומרים**: שהוא רבי מנחם ב"ר מכיר (סידור בית יעקב).

זאת לאחר ברכת המזון (סידור אישי ישראל זמירות לליל שבת צור משלו בהערה למטה מביא מהשאלות אות קל בשם הגר"ח מוואליץ, מנהיג הגר"א ע"י הגר"ח מוואליץ).
מנהג העולם שלא לחוש ומומרים זאת אחרי "קה רבון עולם" (שו"ת ויברך דוד ח"א א"ח סימן לו).

"יה אכסוף"

מחבר הזמר: מזמור זה חיברו רבי אהרן הגדול מקרלין זצ"ל.
ברמזיו: שם "הוי"ה" חתום בראש החרוזות [יה, היה, ויהיו, השבת].
בראש תיבות שניות חתום שמו "אהרן" [אכסוף, הוה, רחמך, נעם].
ובשלישיות חתום אותיות "נשמה" [נעם, שמור, מתגוללים, הנשמות].

פזמון "מה יפית ומה נעמת"

מחבר הזמר: מרדכי בר יצחק בצרוף הברכה חזק (שם זה מופיע בתוס' נדה לו, א ד"ה הלכתא) וחתם שמו בראשי החרוזים בכל ראש ג' בתים כי כל שלש בתים בפיוט הזה באים כאחד.

מתי חיבר פזמון זה מובא (בכתבי רבי יאשיע שו"ב בפרק על הט"ז ודורו אות טו) שבעל המחבר פזמון זה היה לו בו יחיד ויקר מאוד ונהרג בידי מרצחים ואביו לא ידע מזה עד שעת כניסת שבת וקיבל על עצמו שלא יגיע אליו הענמת נפש בשבת ועמל בזה מאוד ולא עלתה לו עד שהתחיל לחבר הפזמון ונתדבק בזה מחשבתו מאוד בתשוקת הלב עד ששכח לגמרי מהענמת נפש שלו, נעשה רעש גדול בעולם העליון איך שיש בכח האנושי לדחות ענמת נפש כזה מאהבת ותשוקת השבת וכשבא לתיבת "חי זקוף מך" הסכימו בעולם העליון שיחיו אותו ויזקוף המת הנפטר וכן היה והחזירו נשמתו לגופו [והגיע לאביו ושם נסתלק שוב והובא לקבר ישראל]
ומאז נתפרסם פזמון הזה בפי כל הגוים שמרגלא בפומיהו שהיהודים מזמרים מה יפית.

הטעם שיש שנמנעים מלשיר זמר זה בין שאר זמירות לשבת לפי שזמר זה היה לו ניגון מיוחד שערב לאוזן השומע, והפריצים בפולין היו אוהבים לשמוע את הזמר הזה מפי יהודי החצר, וכשמוב לב הפריץ הפלוגי ביין אמר ליהודי החצר שלו שישיר לו שיר, ושיר זה היה היהודי שר לפני הפריץ במסיבתו עם משפחתו ואוהביו של הפריץ והיה היהודי לצחוק בעיניהם ואם היה מונע מלזמר היו מכים אותו (אוצר הידיעה מסיפת גרשון מערכת מא שמצא כתוב בספר).
טעם אחר: לפי שהזמר הזה נתקן בשעת צרתו של המלחין וכיון שהניגון נעשה בעצבות לכן לא נהגו לזמרו (מובא בספר ליקוטי דברי יחזקאל בשם הגר"ק רבי יחזקאל משיעווא).

"יום שבת קודש הוא"

מחבר הזמר: יהונתן בצרוף הברכה חזק וחתם שמו בראשי החרוזים.

חרוז "קולי קולות יחדלון וכו'"

לכאורה חרוז זה אינו קשור למעלה מכן ומדוע נכתב לפי שהפיוט כולו נכתב על שם הפייטן יהונתן אלא במרם התחיל לכתוב הפייטן את החרוז של אות ק' הזמר אבד לו, ברבות הימים מצא אותו אדם אחר שהתרברב בזמר החדש והיפה שחיבר, בשבת התקבצו בני העיר לשמוע את השיר ובדרך נס הוזמן בדיוק לאותה עיר ואתה שבת גם הרב ההמחבר וכששמע את השיר אמר זמר זה כולו שלי, שאלו רבי יהונתן ואמר לו על מה מבוסס השיר, שתק הדרשן ולא ענה אז אמר רבי יהונתן הביטו ששיר זה מיוסד על שמי יהונתן חזק אלא שאת האות ק' לא הספקתי לגמור התקבלו הדברים על דעתם של בני העיר ולכן חיבר את החרוז על המאורע הזה

"קולי הקולות יחדלון בעת שירי יגדלון... ואל ישיגו גבולי" [לומר שהם חיברו את השיר] וכו'... (ספר פרחי שושנים לר' יהודה ליווא אופנהיים, ליקוטי מהר"ח סדר סעודת ליל שבת בשם סידור יעב"ץ זמירות ליל שבת בפירוש על הפיוט ד"ה קולי).

יש הנוהגים להתחיל את הזמר רק מ"תנו שבח", והטעם: מפני שנזכר בו ומלאך רע יענה אמן ואינם רוצים להזכיר בסעודת שבת מלאך רע (ליקוטי מהר"ח סדר מעריב ליל שבת).

הטעם שחרוז "הלוכך תהא בנחת" קודם ל"מעין עולם הבא" ובכך לא מסתדר ר"ת של המחבר מנחם כסדר
לפי שהמחבר רצה להעלים את שמו ולכן כתב החרוז הלוכך לפני מעין עולם הבא.

טעם אחר: לפי שרצה לסמוך את החרוז הלוכך תהא בנחת לחרוז הקודם לו הפצץ אסורים כי שני דינים אלו נלמדים מפסוק אחד (ישעיה נח יד) "אם תשיב משבת רגליך עשות הפצץ וכו' מעשות דרכיך".

ביאור מחודש: לפי שבפזמון זה מרומזים התיבות מנחם ב' פעמים "מה ידידות" ואח"כ "מערב מומינים", אח"כ "נחלת יעקב יירש" ומיד אח"כ בלי מצרים נחלה" פעמים נזכר האות נ, אח"כ החרוז "חפצץ אסורים" והחרוז שמתחיל הלוכך תהא בנחת צריך לומר חילך תהא בנחת כמו שנאמר בתהילים "יהי שלום בחילך" היינו נחת מהעשירות וכך יש לנו ב' פעמים האות ח ואח"כ החרוז "מעין עולם הבא יום שבת מנוחה" פעמיים האות מ' (סידור מקור התפילות זמירות ליל שבת מה ידידות).

יש אומרים: שהחרוז "מעין עולם הבא" קודם לחרוז "הלוכך תהא בנחת" והטעם: לפי שבכך יסתדר שם המחבר מנחם [מערב, נחלת, חפצץ, מעין] ואח"כ נוסף חרוז "הלוכך" (כך היא הגרסא בסידור יעב"ץ).

פזמון "צור משלו אכלנו"

ענין פזמון זה: פזמון זה אינו מדבר כלל מענין השבת רק הוא שיר ושבת והודאה לאומרו קודם ברכת המזון, והטעם שאין אומרים אותו בכל יום: לפי שאין פנאי לכך (סידור עבודת ישראל).

זמר זה מבוסס על המדרש הקדים אברהם אבינו שמו של הקב"ה לכל עובר ושב שהיה מכנים אורחים, ולאחר שאכלו ושתו ועמדו לברכו, אמר להם וכי משלי אכלתם הודו וברכו למי שאמר והיה העולם וזה שאומר בעל הבית למסובים עם תום הסעודה אל תברכו לי אלא ברכו אמוני, לצור שמשלו אכלנו כולנו ולא משלי (סידור אוצר תפילות זמירות צור משלו דובר שלום).

פזמון זה מיוסד על ברכת הזימון וד' ברכות המזון, "צור משלו" כנגד ברכת הזימון, "הזן את עולמו" כנגד ברכת הזן, "בשיר וקול תודה על ארץ חמדה טובה וכו'" כנגד ברכת הארץ "נודה לך על הארץ חמדה טובה", "רחם בחסדך וכו' על ציון וכו'" כנגד ברכת רחם נא... על ישראל עמך, והחרוז האחרון כנגד ברכת הכוס (סידור יעב"ץ זמירות ליל שבת הקדמה פיוט זה).

הטעם שלא מוזכר כנגד ברכה רביעית של ברכת "הטוב והמיטיב" יש אומרים: לפי שזמר זה נתקן לפני שחכמים הוסיפו ברכה זו, ויש אומרים: שנאמר חרוז זה, ויש אומרים: שהחרוז "יבנה המקדש.. על כוס יין" בא לרמוז על ברכת "הטוב והמיטיב" שתקנהו על ברכת הכוס (סידור יעב"ץ זמירות ליל שבת בהקדמה לפיוט).

הטעם שיש הנוהגים שלא שירים זמר זה

לפי שבזמר זה יוצא ידי חובת ברכת המזון דאורייתא ולכתחילה ראוי שבד' ברכות יקיים גם את הדאורייתא וגם את הדרבנן ויש שנהגו לזמר